

МОНГОЛ ХЭЛНЭЭ ОРЧУУЛАГДСАН ТҮРКИЙН УРАН ЗОХИОЛЫН ТУХАЙ

Б.Азжая¹⁶² (МУИС, ШУС)

Товч утга: *Түркийн уран зохиолын шилдэг бүтээлүүдээс монгол хэлнээ XX зууны дунд үеэс орчуулагдаж эхэлсэн боловч эдгээр нь орос болон бусад хэлнээс дам орчуулж байсан ажээ. Харин 2012 онд түрк хэлнээс монгол хэлнээ шууд орчуулгын бүтээл хэвлэгдсэн байна. Тиймээс эдүгээ шинэ үеийн чадварлаг орчуулагч нарыг бэлтгэн гаргах нийгэм болоод цаг үеийн шаардлага байгааг тэмдэглүүштэй.*

Түлхүүр үг: *Түркийн уран зохиол, яруу найраг, монгол орчуулга*

Нэрт орчуулагч, судлаач Г.Аким гуай “...дуун хөрвүүлээчин гадаад үг өгүүлбэрийн бэрх утгыг төдийгүй эх хэлнийхээ үг өгүүлбэрийн ч бэрх утгыг тайлдаг ажаам. Тийнхүү бэрх утгыг мэдэн чадагч аваас их өтгөс Ринчен гүүш мөн авай.”¹⁶³ хэмээн дурсан бичсэн байдаг билээ. Үнэхээр л их өтгөс Б.Ринчен гуай л түрк утга зохиолоос монгол хэлнээ анх орчуулсан ажээ.

Тэрбээр Назим Хикмэтийн Таранта Бабууд бичсэн захиа, Арван тавны дурсгал, Гяндангаас бичсэн захидал, Зоя, Зүрх минь, Зүрх минь энд биш шүү, Өлбөрч байсан тав хоногт, Өнөөх л зүрх, Өнөөх л тархи, Поль Робсонд Хорьдугаар мөчлөг зэрэг¹⁶⁴ шүлгүүдийг орчуулсан байна.

Харин яруу найрагч, орчуулагч М.Цэдэндорж мөн л Назим Хикмэтийн Габриел Перн, Тоо, Тэр хүний хоёр сантиметрээс хэдэн метр хүртэл зэрэг шүлгүүдийг орчуулж байжээ. Мөн яруу найрагч Г.Аюурзана нэгэн шүлгийг орчуулан “Дэлхийн сонгомол яруу найраг” хэмээх бүтээлдээ хэвлүүлжээ¹⁶⁵.

Түркийн яруу найрагчдаас яагаад зөвхөн Назим Хикмэтийн шүлгүүд монгол хэлнээ орчуулагдсаныг ихэнх судлаачид түүний “Коммунист” үзэлтэй нь холбон тайлбарладаг. Учир нь дээрх орчуулгууд бүгд нь дам буюу орос хэлнээс монгол хэлнээ буулгасан байдаг ажээ.

Тиймээс саяханыг хүртэл бид Түркийн яруу найргийн амт шимтийг эх хэлнээс нь шууд буулгасан орчуулгаас үзэх боломжгүй байлаа. 2012 онд яруу найрагч, орчуулагч Д.Мөнхтөр “Түркийн яруу найргийн дээжис-Г” хэмээх бүтээлдээ хорьдугаар зууны үеийн найман найрагчийн бүтээлээс орчуулан хэвлүүлсэн байна.

¹⁶²МУИС, ШУС, ХУС-ын Ази судлалын тэнхим, доктор, дэд профессор

¹⁶³Ринчен, Марк Твений минь махы нь идэж дээ(Орчуулгын тухай),Эмхтгэн эрхэлж оршлыг бичсэн Г.Аким, УБ., 1991, тал. 3

¹⁶⁴Ринчен, Марк Твений минь махы нь идэж дээ(Орчуулгын тухай), Эмхтгэн эрхэлж оршлыг бичсэн Г.Аким, УБ., 1991, тал. 227

¹⁶⁵Түркийн яруу найргийн дээжис -1, орч.Д.Мөнхтөр, УБ., 2012, тал.36

Энэхүү бүтээл нь түрк хэлнээс монгол хэлнээ шууд орчуулсан анхны бүтээл болохын хамт мөн ондоо “Алтан өд” шагналыг хүртжээ.

Түүний орчуулга маш нямбай болсон нь олон зүйлээс тодорхой харагдана. Тухайлбал: Нэжип Фаазыл Кысаюрэк-ийн “Хөшөө” хэмээх шүлэгт¹⁶⁶:

Artık o silinen bir hatıradır

Bir ıssız bahçenin uzaklarında

Үгчилбэл:

Тэр нэгэнт арчигдан буй дурсамж юм

Нэгэн эзэнгүй цэцэрлэгийн цаахангаа

Алс энэ цэцэрлэгийн хаа нэгтээ

Арчигдан нэгэнт одож буй дурсамж юм тэр.

Дээрх хоёрхон мөр зөвхөн яруу найрагч хүн л цаад эхийн утга санаа төдийгүй амт шимтийг тааруулан тохируулсан гайхалтай орчуулга хийдэг болохыг бидэнд харуулна.

Орхаан Вэли Канык-ийн “Истанбулыг чагнана би” хэмээх шүлгийг Монгол улс болон БНГУлс хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 45 жилийн ойд зориулан гаргасан National Times News сэтгүүлийн 2014 оны тусгай дугаарын 78-р талд:

Нүдээ тас аниад Истанбулыг би чагнана

Нөмгөн салхи үл мэдэг сэвшинэ

Навчис мөчиртөө чимээгүйхэн сэрчигнэнэ

Алсад ус түгээгүүрийн хонх хаа нэг сонсогдоно

Ахиад л би Истанбулыг амьсгаа даран чагнана...

хэмээн орчуулсан байна. Харамсалтай нь бид тус шүлгийг орчуулсан хүнийг олж чадсангүй. Магадгүй тус сэтгүүлийн нэгэн сэтгүүлч орчуулсан болов уу. Гэтэл Д.Мөнхтөр гуай тус мөрүүдийг:

Истанбулыг чагнана би, нүдээ аниастай

Эхлээд зөөлөн салхи сэвэлзэж

Моддын навчис үл мэдэг сэрчигнэнэ

Холоо, тээр холд

Ус зөөгчдийн үл тасрах хангир жингэр дуун

Истанбулыг чагнана би, нүдээ аниастай

хэмээн орчуулсан байна. Ийм яруу тансаг бэлээхэн орчуулга байсаар атал утга болон логикийн алдаа бүхий орчуулгыг сэтгүүлд тавих шаардлага байсан уу.

Тиймээс ч Д.Мөнхтөр-ийн энэхүү бүтээл нь Түркийн төдийгүй дэлхийн яруу найргийг дам бус шууд орчуулан хүргэх нь уншигчдад хичнээн чухал болохыг харуулсан бодит бүтээл болсон.

Түркийн уран зохиолоос зөвхөн яруу найргийн орчуулга л ийм чамлахаар бага хэмжээнд байгаа биш юм. Үргэлжилсэн үгийн бүтээлүүдийг ч орчуулж уншигч олноо хүргэх зайлшгүй шаардлагатай байна.

¹⁶⁶Түркийн яруу найргийн дээжис -1, орч.Д.Мөнхтөр, УБ., 2012, тал.62

Хэдий тийм боловч сүүлийн жилүүдэд сургалт, зөвлөлгөө, хэвлэлийн “Эмпати” төвөөс 200 орчим орчуулгын ном хэвлүүлснээс ихэнх нь бага, дунд сургуулийн сурагчидад зориулсан сурах бичиг, үлгэр, хувь хүний хөгжлийн болон танин мэдэхүйн бүтээлүүд байна. Өмнө дурдсан Д.Мөнхтөрийн орчуулгыг ч тус хэвлэлийн газраас эрхлэн хэвлүүлсэн болохыг дашрамд тэмдэглэе.

Б.Ринчен гуай шүлгийн орчуулгын талаар “үеийн тоо хэмжээгий нь андахгүй буулгахад уг эх зохиолд тэр тоо хэмжээ бүхий үеэр бүтсэн шад тутам өргөлттэй, өргөлтгүй үеийн найруулга зохион байгуулалт ямар байна гэж судлан таньж, шинжин олоод монгол хэлнээ түүний нь буулгах ёстой....өргөлтийн оронд урт эгшиг, өргөлтгүй үед ерийн эгшигт үе хэрэглэвэл цаад эх зохиолын шүлэг болгон хэрэглэсэн хэмжээний зарчим журмыг ширхэгийн зөрүүгүйгээр монгол хэлнээ буулган найруулж болох байна.” хэмээсэн ньөөрийн ажиглалт судалгааныхаа дүнд монгол уншигчдад тухайн хэлний онцлог болоод яруу найргийн амт шимтийг бүрэн мэдрэх боломжийг орчуулагч бээр хэрхэн хүргэх арга замыг нээж өгсөн байна.

Тиймээс ч бид үе үеийн орчуулагч нарын гүйцэтгэсээр ирсэн хүндхэн тэрхүү үүргийг хүндэтгэн үзэж шинэ үеийн чадварлаг орчуулагч нарыг бэлтгэн гаргах нийгэм болоод цаг үеийн шаардлага байгааг өгүүлэх юун.

ON THE TURKISH LITERATURE WORKS TRANSLATED INTO MONGOLIAN

The distinguished works of Turkish literature have been began to be translated into Mongolian upward in the midst of twentieth century but the translations at issue have been translated from second languages such as Russian but not directly Turkish. The translation of belles-lettres which directly translated into Mongolian from Turkish have been based on the last decades. For the first time the best known examples of contemporary Turkish poem called as the new period of Turkish literature by a Mongolian poet have been published as Mongolian. For this reason it is extremely important to train the translators who demonstrate the beauty of Turkish literature and the property of Turkish.